

Скорик Тамара Володимирівна

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Шевченка, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: КОНТЕКСТНИЙ ПІДХІД

Підготовка майбутнього вчителя передбачає формування у нього загальних та спеціальних компетентностей, які дозволять якісно виконувати педагогічні дії.

Професійний стандарт вчителя (2020) чітко визначив ключові компетентності вчителя, що стали основоположними для розробки та реалізації освітніх програм підготовки вчителя у закладах вищої освіти України. В той же час, професійний розвиток вчителя є безперервним процесом самовдосконалення та саморозвитку впродовж усього професійного життя. Тому, зупинимось більш детально на характеристиці базових понять «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «професійний саморозвиток педагога». Науковці зазначають, що розвиток фахівця передбачає цілеспрямоване формування, а в подальшому - удосконалення професійних якостей, загальних і спеціальних компетентностей, що зумовлює безперервний професійний розвиток/саморозвиток професіонала. Цей процес має соціальну (задоволення потреб економіки в кваліфікованих спеціалістах) та особистісну (конкурентоспроможність спеціаліста на ринку праці) детермінацію. Саморозвиток особистості розуміють як осмислення людиною своїх індивідуальних якостей та їх збагачення через уведення у відповідні види діяльності, зокрема освітню [2].

Довідкові джерела пропонують такі визначення цього поняття:

- саморозвиток – це розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами; здійснюється власними силами, без впливу або сприяння будь-яких зовнішніх сил [4, с. 144]

- саморозвиток як «розвиток, що відбувається через внутрішні причини, незалежно від зовнішніх чинників» [1, с. 138];

- саморозвиток – зростання «Я», рух до емоційної та когнітивної зрілості; поступальний рух до самоактуалізації (А. Маслоу) [5].

Науковці поняття «саморозвиток» трактують як усвідомлений та керований особистістю процес, у результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, її індивідуальності (Е. Кокарева, 2012), що сприяє самовдосконаленню та самореалізації особистості; як активну цілеспрямовану діяльність задля зміни самої себе власними зусиллями за допомогою цієї діяльності, подолання внутрішніх суперечностей через самовиховання та самовдосконалення (Г. Назаренко, 2016); цілеспрямовану різноманітну самозміну особистості, що сприяє духовно-етичному та діяльнісно-практичному самозбагаченню і саморозкриттю, самостійному формуванню особистості, успішній самореалізації в суспільстві (О. Романовський, В. Михайличенко, 2012); свідому діяльність людини, спрямована на повну реалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її професія (В. Фрицюк, 2012).

Більш ґрунтовно проаналізуємо поняття «професійний саморозвиток майбутнього вчителя».

А. Кужельний (2014) вважає, що це свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраної професії; особистісні зміни майбутнього

педагога стають могутнім стимулом у професійному і особистісному саморозвитку, оскільки формують потребу в самовдосконаленні та готовність до нього; інтегративно властивістю особистості педагога, зумовленою рівнем володіння різноманітними видами педагогічної діяльності й прагненням до підвищення цього рівня.

О. Дубасенюк (2012) наполягає, що професійний саморозвиток вчителя – це результат професійно-педагогічної підготовки; набуття індивідуальності, неповторності, духовності, суб'єктності; виявляється у: здатності до самостійного осмислення і трактування педагогічних процесів; доцільності, обґрунтованості, свободі дій у ситуаціях виховання і навчання; оригінальності вибору і поєднанні засобів, форм, позицій, прийомів діяльності; умінні усвідомлено впливати на зміну ситуації, в якій ця діяльність здійснюється.

На думку Г. Топчій (2011) професійний саморозвиток вчителя є особливим видом суб'єкт-об'єкт-суб'єктної діяльності, спрямованої на самозмінення професійних знань, умінь, якостей, що необхідні для його успішного професійного саморозвитку..

Підтримуємо позицію С. Кузікової, яка вважає, що критерієм успішності професійної діяльності людини можна вважати її безперервний особистісний саморозвиток, тому важливо викликати у молоді потребу постійного особистісного і професійного саморозвитку в умовах фахової підготовки як запоруку професіоналізму майбутньої фахової діяльності. Проте, як вважає автор, проблема управління професійним саморозвитком особистості лежить у руслі прикладних розробок і в цілому ще вивчена недостатньо[3, с. 316].

Науковці підкреслюють, що умовою професійного саморозвитку є особистісна значущість цілей педагогічної діяльності, ціннісне ставлення вчителя до своєї професійної діяльності сприяє тому, що вчитель обирає власну траєкторію особистісного розвитку та працює над собою, відповідно до неї.

Механізм саморозвитку містить досягнення мети за трьома етапами: цілепокладання, цілездійснення, цілествердження. У діяльності вчителя цілепокладання полягає в узгодженні цілей освіти на державному рівні з освітніми цілями в їх практичній реалізації, і за допомогою вибору засобів їх реалізації перетворити себе в суб'єкт самовиховання, самоосвіти, саморозвитку; цілездійснення полягає у вирішенні педагогічних завдань через низку засобів та освітніх технологій та моніторингу освітніх результатів; цілествердження передбачає самостійну постановку цілей учителем і готовність до творчого їх досягнення, що передбачає здатність до самоосвіти, самоконтролю, самовдосконалення і саморозвитку.

Отож, узагальнюючи філософський, психологічний та педагогічний контексти сутності поняття «професійний саморозвиток вчителя» можемо констатувати, що професійний саморозвиток вчителя забезпечується інтегрованими зв'язками між процесом особистісного розвитку та професійною діяльністю вчителя, є сутнісною характеристикою особистісної мотивації, забезпечує професійну сталість фахівця.

Список використаних джерел:

1. Костенко М. А. (2002). Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. 180 с.
2. Книга національної освіти України (2009)./ за ред. В.Г.Кременя. Вилучено з: <http://refdb.ru/look/1238872-p6.html>
3. Кузікова С. Б. (2011). Психологія саморозвитку : навч. посіб. Суми : МакДен, 2011. 149 с.
4. Леонтьев А. Н. (1983). Избранные психологические произведения. В 2-х т. Москва : Педагогика, Т. 1. 391 с.
5. Ребер А. (2001). Большой толковый психологический словарь. The Penguin Dictionary of Psychology : 2nd Edition. Москва : Вече, АСТ. Т. 1–2. 1152 с.